

**KONYA TİCARET ODASI
Etüd Araştırma
Servisi**

Tarih: 16.03.2007

Araştırma Raporu

Sayı : 2007/556/516

Konu Adı : Türk Bankacılık Sektöründe Krizler

Hazırlayan: Bilge AFŞAR

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KRİZLER

Bankaların ekonomik sistemde daha fazla yer almasıyla birlikte karşılaşılan risk daha da fazlaşmıştır.

Katlanılan risk arttıkça kriz olasılığı da oldukça belirgin hale gelmiştir.

Bankacılık sektörünün krizden diğer bütün sektörler göre oldukça fazla etkilenmesi sektörün önemini açığa çıkarmaktadır.

Ekonomimizde yaşanan her kriz sonrası sistemde yeniden düzenleme ve yapılandırılmaya gidilmiştir. Böylece yaşanan kriz sonrası zarar gören bankacılık sektörünün karlı ve düzenli işleyen bir sektör haline getirilmesi amaçlanmıştır.

Ayrıca mevcut krizin zararları en aza indirilmeye ve yaşanılması olası başka bir krizde engellenmeye çalışılmıştır.

1923 yılından itibaren gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ekonomide krizler yaşanmış bu da zaman zaman bankacılık sektörünü olumsuz etkilemiştir.

Herhangi bir ülkede yaşanan bankacılık krizi küreselleşmenin etkisiyle başka ülkelere kolaylıkla yayılabilmektedir. Bankacılık krizlerinin etki ve sonuçları Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin piyasalarında daha derin hissedilmektedir.

Ülkemizde faiz oranlarındaki artış ve banka bilançolarının, belirsizlikler paralelinde bozulması bankacılık sektöründe sorunları beraberinde getirmiştir.

2001 yılı gerek ekonomide gerekse bankacılık sektöründe bir dizi reformun gerçekleştirildiği, dolayısıyla ekonomik ve finansal çerçevenin değişmeye başladığı dönem olmuştur.

2002-2004 arası ise 2001 yılında yapılan değişikliklerin etkisinin görüldüğü dönemdir. Olumlu dünya konjonktürünün de yardımıyla hızlı bir ekonomik büyüme süreci yaşanmıştır.

Büyümenin finansmanı için yoğun dış kaynak kullanımı devam ederken bankacılık sektörü de mali bünyesini önemli ölçüde sağlamlaştırmıştır.¹

Öte yandan bankacılık sektöründe kriz; banka iflasları ya da banka yetersizlikleri, bankaları yükümlülüklerini yerine getirmekten alıkoyduğu zaman ya da kamu otoritesinin böyle bir durumun ortaya çıkmasını engellemek amacıyla müdahale etmek zorunda kalması sonucunda ortaya çıkar. Ve ilerlediği takdirde ekonomiye tamamen zarar vererek bankacılık krizi finansal krize dönüşür.

¹ Emre Alpan İnan, "Türk Bankacılık Sisteminde Şube, Kredi ve Mevduatın Coğrafi Dağılımı", www.tbb.org.tr, (02.01.2007)

Bu krizler sonucunda ödemeler sistemi işlemez hale gelir ve reel kesim bundan negatif yönde etkilenir.²

Bankacılık krizleri, para krizlerine oranla ekonomiyi daha uzun vadede zarara sokmaktadır. Ve özü itibariyle para krizlerine yol açabileceği gibi para krizleri sonucunda da ortaya çıkabilir. Fakat bu iki kriz arasında neden-sonuç ilişkisi olmak zorunda değildir.

Döviz krizinin yaşanmasıyla ortaya çıkan ekonomik daralma bankacılık krizlerine yol açabilmektedir. Bankacılık sektörünün krize girmesinin ekonomiye maliyeti, bankaların işlevini yerine getirememesi olarak söylenebilir.

Bu işlevin yerin getirilememesi de ekonominin genelini etkilemektedir.

Bu krizlerde banka sermayeleri yok olabilmekte ve bankaların müşterilerine verdikleri kredilerin geri dönmeme olasılığı yükselmektedir.

Ekonomide yaşanan diğer bütün olumsuzluklar gibi bankacılık krizinin negatif maliyeti de az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde daha yüksektir.

Bunun nedeni her ülkenin ekonomik ve finansal yapısının farklı olmasıdır. Gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde döviz en çok kullanılan yatırım aracı olduğu için döviz krizleri ve bankacılık krizleri bir sarmal niteliğindedir.

Tablo 1: Krizler ve Bankacılık Sektörüne Maliyeti

ÜLKE	KRİZ DÖNEMİ	TOPLAM MALİYET/GSYİH (%)
Türkiye	2000-2001	19,3
Kamu Bankaları		7,4
TMSF Bankaları		11,9
İspanya	1977-1985	16,8
Japonya	1990	20
Endonezya	1997	51
Malezya	1997	20,5
Güney Kore	1997	26,5
Meksika	1995	20
Arjantin	1980-1982	55,3
Brezilya	1994-1996	15,0-20,0
Çek Cumhuriyeti	1994-1995	12

Kaynak: www.bddk.org.tr

² Seçil Uyar; **Bankacılık Krizleri**, Ziraat Matbaacılık, Ankara 2003, s: 32

2001 krizinde de bankaların verdikleri kredileri tahsil edememe oranları oldukça yükselmiştir.

Geri ödememe riski ile karşı karşıya olan bankalar piyasalara verdikleri kredileri kısarlar. Bunun sonucunda da üretim ve yatırımlar azalır ve resesyon süreci hakim olmaya başlar.

Bankacılık sisteminde devlet güvencesi azaldıkça, sistemin zarar görmesi durumu da daha fazla açığa çıkar.

Devalüasyon durumunda banka pozisyonlarında açıklar meydana gelir. Yani ulusal paranın değer kaybetmesi halinde banka yükümlülüğünde artışlar olabilmektedir.

Bankacılık sektöründe kriz genellikle bankaların yükümlülüklerini yerine getiremeyip ertelemeye zorlayan banka başarısızlıkları ve banka iflasları durumunda, mevduatlarının kendilerine ödenmeyeceği korkusuyla mevduat sahiplerinin bir ya da daha fazla bankadan kaçışları durumunda veya geniş ölçüde dönmeyen kredilerin varlığı halinde ortaya çıkabilmektedir.³

Bu tür krizler ilk önce mevduat sahiplerini daha sonra da reel sektörü etkilemektedir.

Bankacılık krizlerinin ekonomiye etkileri; kredinin kesilmesi ya da kısılması şeklinde görülebilmektedir.

Bankacılık sisteminde sorunları olan ülkeler sadece daha yüksek bir bankacılık krizi riskine değil döviz kurunu herhangi bir nedenle baskılama uygulamasına gidiliyorsa döviz krizi riskine de sahiptir.⁴

Bankacılık sektöründe krizlerin en önemli nedeni; belirsiz ve istikrarsız piyasa koşullarında denetimsiz bırakılan bankacılık sektörüdür.⁵

Mali altyapı unsurlarının güvenilir olmadığı düzensiz bir makroekonomik yapı ile etkin denetim ve gözetim sistemlerinin eksikliği, risk yönetimi için gerekli kredi kültürüne ve piyasa bilgisine sahip olmayan bankaların aşırı risk almalarına neden olmaktadır.

³ Gülsün Gürkan Yay; “Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler Ve Finansal Düzenlemeler”, İTO Yayınları, 1998, No:47

⁴ Gökhan Karabulut; **Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Krizlerin Nedenleri**, DER Yayınları, İstanbul, 2002, s: 37

⁵ Niyazi Erdoğan; **Dünya ve Türkiye’de Finansal Krizler**, Yaklaşım Yayınları, Ankara, 2002, s:22

Bankacılık sektöründe yaşanan sorunlara , sistem dışı konjonktürel etkenler neden olabileceği gibi sistem dahilindeki etkenler de sebep olabilir.

Çoğu zaman tek bir nedenle açıklanması mümkün olmayan banka sorunları ve riski her zaman her ülke için vardır. Ve krizlerin nedenleri her ekonomik sistemde farklı olabilir.

Bankacılıkta krizle karşılaşan ülkelerin ortak özelliği, kriz öncesi dönemde artan dış borçlarıdır.

Sistemdeki bankaların yönetim sorunları ve bu sorunları önlemeye yönelik yasal düzenlemelerin olmayışı pek çok ülkede olduğu gibi ülkemizde de krizleri tetiklemiştir.

Devletin bankalara yaptığı müdahale ve kamu bankalarının devlet pozisyonunda çalışması haksız rekabete sebep olmuştur. Bankacılık sistemindeki haksız rekabet de krizlere zemin hazırlayabilmektedir.

Bankalar fiyatlardaki ve piyasalardaki değişime karşı duyarlı oldukları için arz ve talepteki ani ve sert değişimler krize neden olabilmektedir.

Ayrıca uluslar arası faiz hadlerindeki ve sermaye hareketlerindeki değişimler krize zemin hazırlamaktadır. (2001 Krizinde olduğu gibi)

Bu, özellikle Türkiye gibi sıcak para giriş ve çıkışlarının yoğun olarak yaşandığı ülkelerde söz konusudur. Ülkemizde de Mayıs-Haziran 2006'da fazla likidite banka mevduatlarını şişirmiştir ve kredi kalitesini düşürmüştür. Sıcak para çıkışında ise mevduat çekilişleri ve daralma yaşanmıştır.

Makroekonomik istikrarsızlık bankacılık sektörü dengesizliklerinin temel nedenidir.

Faiz oranlarındaki değişim sonucunda karlılığın azalması veya ülkeye duyulan güvenin kaybolması neticesinde beklenmedik bir şekilde sermaye çıkışı yaşanabilir. Bu da ani mevduat çekilişini beraberinde getirir.

Bankalar arz ve talepteki ani değişimlere karşı duyarlıdır. Tasarruf sahiplerinin paralarını bankalarda değerlendirmeme eğiliminin ortaya çıkması sonucu nakit girişlerinin azalması, bankaların kredi kullandırmalarında bir azalmaya neden olur ve bu durum diğer sektörleri ve ekonominin bütününe etkileyebilmektedir.⁶

⁶ Uyar, a.g.k., s. 44

Enflasyonist ortamda uygulanan dezenflasyon politikaları sonucunda enflasyonun hızla düşmesi ve reel faizlerin yüksek kalması, bankaların ve diğer finansal kurumların nakit akımları üzerinde ters etkiler yaratmaktadır.

Enflasyonist dönemlerde bankaların kaynaklarının giderek artan bir bölümü menkul değerler ve devlet iç borçlanma senetlerine plase edilmektedir.

Yani enflasyonist dönemde reel getirinin yüksek olması ve riskin olmaması yüzünden bankalar kredi olarak kullanılabilecekleri fonları kamu kağıtlarına bağlarlar.

Böyle dönemlerde bankaların kaynak maliyetinin yüksek olması elde likit bulundurmanın maliyetini arttırmaktadır. Bu da bankaların likidite sıkışıklığına düşmelerine beraberinde getirir. (1994 krizi örneğindeki gibi)

Enflasyonun hakim olduğu ülkelerde kredi arz ve talebi, faizlerin yüksekliğine bağlı olarak daralmaktadır.

Yüksek enflasyon bankaların sermaye yapılarını da bozmaktadır. Çünkü bankaların öz kaynakları böyle durumlarda yapay olarak artmaktadır.

Yüksek enflasyondan düşük enflasyon dönemine girildiğinde faiz oranlarının düşmesi, bankacılık sektöründe kendini hissettirir. Yüksek enflasyonun ortadan kalkmasıyla oluşan rekabet ortamına paralel olarak faizler düşer ve kar marjları azalır.

Bu değişime uyum sağlayamayan bankalar sektör dışına itilir. Çünkü karlılığın düşmesi ile birlikte bankalar daha fazla kar elde etmek için daha ciddi düzeylerde risk almak zorunda kalırlar. Böyle bir durumda mali yapısı güçlü olmayan bir bankayı yok etmektedir.

Büyüme dönemlerinde banka kredileri artarken, küçülme durumlarında da banka kredileri azalmaktadır. Çünkü ekonomik daralmanın söz konusu olduğu dönemlerde bankacılık sektörünün kar ve getiri oranı düşmektedir.

Özellikle gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkelerde büyüme belli bir istikrar çerçevesinde olmadığı için bankacılık sektörünün karlılık durumu değişkenlik göstermektedir.

Bu süreç şöyle işlemektedir; büyüme ve refah döneminde kredi kullanan firma bir sonraki daralma döneminde bankaya geri ödemedi bulunamaz. Alacağını tahsil edemeyen banka ise kaynağı olmadığı için yeni kredi kullandıramaz.

Döviz kuru uygulamaları da bankacılık krizlerini etkilemektedir. Sabit kur rejiminde kriz çıkma ihtimalinin az olduğu, fakat kriz çıktığı zaman da sabit kur uygulanan ekonomilerde daha çok zarar görüldüğü düşünülmektedir.

Yavaş ilerleyen sabit kur rejimleri bankacılık sektörünün dışsal şoklara karşı kırılganlığını arttırıcı etki yapmaktadır.

Örneğin, sabit kur rejimi altından dışsal şoklar; ödemeler dengesinde açık verilmesine, para arzının azalmasına ve genel faizlerin yükselmesine neden olmaktadır. Sabit kur rejiminde merkez bankaları döviz kuru hedefini tutturabilmek için sisteme döviz sağlayacak yeterlilikte rezerve sahip olmalıdır.

Kırılgan bir bankacılık sektörüne sahip, kısa vadeli borçlanmış ülkelerde sabit döviz kuru rejimi, kriz dönemlerinde daha çok zarar vermektedir.

Ekonomide yaşanan bir kriz sonrasında mevduat sahipleri paralarını çekmek için bankaya hücum edebilmektedirler. Bankalar mevduat çekiliş taleplerine cevap verebilmek ve karşılayabilmek için sahip oldukları varlıkları elden çıkarmak isterler.

Bunun sonucunda da birçok banka kapanır. Ayrıca kredi portföyünün kalitesi bozulabileceği gibi özellikle faiz oranlarının yükselmesi nedeniyle gelir-gider dengeleri de önemli ölçüde bozulabilir.⁷ Böylece mevduat sahiplerinin geç kalma nedeniyle paralarını çekemeyecekleri korkusuna kapılarak bankalara hücum etmeleri, bankacılık sektörünü bütünüyle tehdit eden bir risk halini alabilir.

Ülkemizde bankalara olan güvenin yitirilmesi ve mevduat sahiplerinin nakit çekişlerinin yoğunlaşması para arzında azalmaya yol açar, harcamaları azaltır ve bütün ekonomi bundan etkilenir.⁸

Dolarizasyonun yaygın olduğu ülkelerde ise nakde yönelik ulusal para yerine yabancı paralara doğru olur.⁹

Ekonominin geneline paralel olarak bankacılık sektöründe yaşanan olumsuzluklar sistemdeki diğer sektörleri daha kolay etkileyebilmektedir. Dolayısıyla bankalardan mevduat çekilişi reel sektörün tümünü olumsuz etkiler.

⁷ Ali İhsan Karaca; Bankacılık ve Kriz, Creative Yayıncılık, İstanbul, 1997, s: 561

⁸ Uyar, a.g.k., s. 65

⁹ Karaca, a.g.k., s.. 60

Mevduat çekilişi durumunda bankaların elinde kaynak olmadığı için piyasaya kredi açamazlar. Bu da toplumdaki üretim-tüketim ve yatırım fonksiyonlarını negatif etkiler.

2001 yılı krizi sonrasında da diğer krizler sonrasında olduğu gibi tasarruf sahipleri, tasarruflarını ya kamu bankalarına aktarmış ya da yabancı paralara yöneltmiştir.

1994 yılında kamu borçlanma faizlerini düşürme çabalarının yoğunlaşmasının sonucu olarak ortaya çıkan kurlarda dalgalanma ve devalüasyon ile mali sektörde ortaya çıkan bankacılık krizi büyük ölçüde mevduat çekilmesine yol açmıştır.

1994 krizinde, Merkez Bankası'nın yeterli rezervi olmaması ve müdahale edememesi bankacılık sisteminin çok kötü etkilenmesine sebep olmuştur.

Bu krizden sonra banka kurulmasının kolaylaştırılması sistemdeki kırılganlığı daha da artırmıştır.

97 Asya ve 98 Rusya Krizi'ni takiben 2000 yılı sonuna doğru bankacılık sisteminde risk ve problemler artmaya başlamıştır.

Kasım 2000 Krizi bankaların içine düştükleri likidite sorunlarından kaynaklanmıştır. Bankalar her yıl yaptıkları gibi 2000 yılı sonlarına doğru bilançolarında bulunan açık pozisyonları kapatmak amacıyla likidite arayışına yöneldiler. Bu durum ise faiz oranlarının bir miktar artmasına yol açtı.

2000 yılında ekonomide yüksek işlem açığı, artan kısa vadeli dış borçlar ve kur sepetine göre değer kazanmış Türk Lirası söz konusu idi.

Faizlerin çok yüksek seviyelerde olması ve talebin düşük olması istikrar programında aksamalar yaratmıştır. Bu kriz daha çok bankacılık sektöründe kendini göstermiştir. Bankaların özellikle bireysel kredilerle talebi desteklemesi enflasyonun düşmesini engellemiştir.

Bankaların likidite talebi faizleri tırmandırmış ve likidite talebini karşılayamayan bankalar sıkıntıya düşmüştür. Bankaların açık pozisyonlarını kapatmak amacıyla döviz taleplerini arttırdığı sıralarda bankacılık kesimi ile ilgili yeni düzenlemelerin hız kazanması, bankaları döviz alabilmek ve açık pozisyonları kapatma yolunda çok hızlı ve ani davranışlar içine sokmuştur. Bu durum da faizlerin tırmanmasına neden olmuştur. Bankacılıkta yaşanan Kasım 2000 krizini aşmak için gerçekleştirilen bütün çalışmalar, her zaman olduğu gibi geçici çözümler getirmiş, yaşadığımız kriz sarmalını sona erdiremediği gibi Şubat 2001 Krizi'ne de engel olamamıştır.

Kaynakça

- UYAR Seçil, **Bankacılık Krizleri**, Ziraat Matbaacılık, Ankara, 2003
- GÜRKAN YAY,Gülsün, “Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler Ve Finansal Düzenlemeler”, İTO Yayınları, 1998, No:47
- KARABULUT Gökhan, **Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Krizlerin Nedenleri**, DER Yayınları, İstanbul, 2002
- ERDOĞAN Niyazi, **Dünya ve Türkiye’de Finansal Krizler**, Yaklaşım Yayınları, Ankara, 2002
- KARACA Ali İhsan, **Bankacılık ve Kriz**, Creative Yayıncılık, İstanbul, 1997
- www.tbb.org.tr
- www.bddk.org.tr